

Derasja uitgesproken door rabbijn Corrie Zeidler, Eerste Dag Rosj Hasjana, 25 september 2014, LIG Brabant (Tilburg)

Avinu Malkenu is een heel oud gebed, dat voor het eerst voorkomt in de Talmoed, in het traktaat Ta'aniet (vasten), als gebed voor tijden van droogte. Als we naar de tekst kijken, is dat ook begrijpelijk, want het is een verzoek met betrekking tot alles wat we nodig hebben, zowel voor ons lichaam als voor onze ziel. Later werd bepaald dat dit gebed ook gedurende de tien dagen tussen Rosj Hasjana en Jom Kipoer moet worden gezegd. Aangezien het een smeekgebed is en het voor ieder van ons geldt, zullen we het regel na regel, om en om met de chazzan zingen.

Shofar: de taak van de sjofar is om ons waakzaam te maken, te waarschuwen voor wat er gaat gebeuren, en ook om ons buiten ons zelf te halen, buiten de grenzen die we voor onszelf hebben gesteld, zodat we nieuwe diepten kunnen ontdekken. De sjofar vertelt ons van de nieuwe kansen die we krijgen. De sjofar roept ons op om diep adem te halen, de grenzen van onze ziel te verbreden en verwijden, en te geloven dat we kunnen en mogen proberen, dat we kunnen en mogen veranderen.

De mitswa om de sjofar te horen geldt voor iedereen, ook voor vrouwen en kinderen, en is eigenlijk een passieve mitswa (verplichting). Daarom zeggen we ook allemaal samen de beracha (zegen), omdat wij allen de opdracht hebben gekregen om naar de sjofar te luisteren.

Malchoejot, Zichronot en Shofarot: dit zijn drie uitbreidingen, binnen de 4de beracha van het hoofdgebed, de Amidaa, die alleen op Rosj Hasjana worden gezegd. Ze bevatten alle drie teksten met een eigen onderwerp; Malchoejot gaat over het koningschap van de Eeuwige, Zichronot over het feit dat de Eeuwige zich het Verbond met ons herinnert, en Sjofarot over de rol van de sjofar in de geschiedenis van het volk Israël. Elk onderdeel wordt afgesloten met een aantal sjofartonen, daarvoor staan we op, en een speciaal gebed in liedvorm.

We hebben zojuist de Toralezing voor de tweede dag van Rosj Hasjana gelezen, waarin staat geschreven hoe Awraham wordt opgedragen zijn zoon Jitschak te offeren voor God en hoe dit op het laatste nippertje voorkomen wordt. Dit is een van de teksten waarmee ik veel moeite heb – hoe kan God dit aan Awraham opdragen en waarom protesteert Awraham niet? Waarom vecht hij niet voor het leven van zijn zoon? Het lijkt alsof hij deze opdracht vol energie en met blijde zin gaat doen. Er staat dan wel dat God Awraham op de proef stelde, maar naar mijn idee is Awraham compleet gezakt!

God roept hem, en Awraham antwoordt meteen: *hineni*, hier ben ik! Dan zegt God: „Neem jouw zoon, jouw enige, van wie je houdt, Jitschak” – waarom deze herhaling? De midrasj vertelt, misschien in een poging te laten zien dat Awraham wel degelijk probeerde te protesteren, dat toen God zei: „Neem je zoon”, Awraham vroeg: „Welke? Ik heb immers twee zonen.” „Jouw enige” – „Maar beide zonen zijn enige zonen voor hun moeders. „Van wie je houdt” – „Maar ik houd van beiden”. „Jitschak” – nu kan hij er niet meer onderuit, nu is het duidelijk dat hij ook Jitschak kwijt zal raken nadat hij in het vorige hoofdstuk Jisjma'el heeft verdreven.

Drie dagen later beklimmen Awraham en Jitschak de berg, nu roept Jitschak uit: „Avi, mijn vader” – ook nu antwoordt Awraham: „Hineni,” hier ben ik, als om hem te troosten, gerust te stellen. Wat voelt Jitschak? Begrijpt hij wat er gaat gebeuren? Het hout weegt vast zwaar op zijn rug. Dan bouwt Awraham het altaar en legt zijn zoon erop, bindt hem vast, pakt het mes... en weer wordt Awraham

geroepen, tot twee keer toe: „Awraham, Awraham!” En weer antwoordt Awraham: „Hineni,” hier ben ik. En dan klinkt het verlossende woord: „Strek je hand niet uit naar de jongen – doe hem niets, offer hem niet!”

Welke proef moet Awraham eigenlijk doorstaan en wie heeft het hem opgelegd? We weten dat het in die periode heel gewoon was dat vaders hun kinderen aan de goden offerden, maar is de Eeuwige, onze God, juist niet anders? Dat dachten we tenminste – maar waarom geeft hij Awraham dan deze opdracht? En waarom gehoorzaamt Awraham? Hij heeft zo lang op dit kind gewacht, hij en Sara, die in dit verhaal trouwens totaal geen rol speelt. Had hij haar maar om advies gevraagd, zij had vast gezegd het niet te doen!

Het lijkt of Awraham totaal verblind is door zijn wens te doen wat God hem vraagt, of wat hij *denkt* dat God hem vraagt – hij kan niet meer helder denken en zien. Zijn gedrag lijkt ook op dat van een robot: hij staat op, bepakt de ezel, hakt hout, neemt Jitschak en de twee andere jongens mee en gaat lopen totdat God hem zegt dat hij er is.

Dit verhaal is niet zomaar een verhaal, nee, het is het ultieme voorbeeld van totale gehoorzaamheid. Het feit dat Awraham bereid is om het kostbaarste op te offeren, wordt beschouwd als de ultieme uitdrukking van geloof in God – en de beloning die Awraham krijgt is ook niet gering: „Nu je dit gedaan hebt en Mij jouw zoon, jouw enige zoon niet hebt onthouden, zal ik je rijkelijk zegenen en jouw nakomelingen veel, heel veel laten worden, als de sterren aan de hemel en het zand aan de oever van de zee (...) Met jouw nakomelingen zullen alle volkeren van de aarde zich zegenen, omdat je geluisterd hebt naar Mijn stem.”

Ik weet niet of ik wel deel wil zijn van zo'n fundamentalistisch verhaal, waarin een vader blindelings zijn zoon offert, alleen omdat God hem dat heeft opgedragen. Maar gelukkig komt de taal mij hier te hulp. Zoals jullie weten is het Hebreeuws in de Tora zonder punctuatie. Als God tegen Awraham zegt: “*We lo chasachta et bincha*” – omdat je Mij jouw zoon niet hebt onthouden, kunnen we het woord *chasachta* ook anders lezen: *chasjachta*, met de letter *sjien* in plaats van met een *sien*. Dan is de betekenis opeens heel anders: God is blij dat Awraham bij zijn zoon niet het licht heeft uitgedaan, dat hij hem niet heeft gedood. Onze ziel is als een kaars, dus door Jitschaks kaars niet uit te blazen, kan zijn licht blijven schijnen.

Nu kunnen we het verhaal anders lezen: Awraham leeft in een tijd dat de goden van de mensen verwachten hun kind te offeren en hij is bereid dat ook te doen. De tocht van drie dagen zorgt ervoor dat Awraham in een soort extase komt, waardoor zijn gewone zintuigen niet meer werkten. Als ze bij de berg Moria komen, is hij er helemaal klaar voor. Vol overtuiging legt hij Jitschak op het altaar, pakt het mes, heft het op... maar dan gebeurt er iets: er klinkt een stem uit de hemel die roept: „Awraham, Awraham.” Het geloof in EEN God, een goede en barmhartige God, hangt hier aan een zijden draadje, zal Awraham reageren of Gods roep, of niet?

Awraham stelt God niet teleur, hij laat het mes boven Jitschak hangen en antwoordt: „Hineni,” hier ben ik! Wat een opluchting, er is tenminste één persoon die in mij gelooft, denkt God en hij wendt zich tot Awraham en zegt: „Nu weet Ik dat jij God vreest, je hebt jouw zoon, jouw enige niet gedood – *chasjachta*. God beloont hier Awraham niet omdat hij blindelings naar hem heeft geluisterd, maar juist omdat hij zich *niet* heeft gedragen zoals de afgodendienaars, die in de hartstocht van hun geloof niet naar de stem van hun geweten en het goede willen en kunnen luisteren.

Door het puntje boven de letter *sien* te verplaatsen en in plaats daarvan een *sjien* te lezen, kunnen we Awraham inderdaad beschouwen als een bijzondere gelovende, niet omdat hij zonder twijfel de opdracht van God opvolgt, maar omdat hij ondanks de goddelijke opdracht en het religieuze fanatisme toch bleef luisteren naar de stem van zijn geweten die hem opriep de daad niet te voltrekken.

De afgelopen maanden hebben we maar al te vaak voorbeelden gezien van mensen die deze stem van God niet hebben gehoord of er niet naar hebben geluisterd. Onthoofdingen, het gebruik van onschuldige burgers in oorlog – het is aan de orde van de dag. Maar ook het opofferen van ons geweten op het altaar van geld, macht, ego en fanatisme.

Het verhaal van deze laatste en zwaarste proef van Awraham leert ons dat duister, religieus fanatisme afgodendienst is, en dat geldt voor het fanatisme in iedere religie. Fanatisme verblindt en vertrapt de ander die niet zo is als wij. In tegenstelling daartoe vraagt het geloof in de God van Awraham - en daarmee ook de God van Jitschak, Ja'akov en van ons - van ons om te luisteren naar de morele stem, de stem van ons geweten, de stem van vergeving en erbarmen.

Sjema kolénoe, Adonai Elohénoe, choes werachem alénoe wekabeel berachamiem oeweratson et tefilaténoe – Hoor onze stem, Eeuwige onze God, spaar ons en erbarm U over ons, aanvaard in liefde en behagen ons gebed. *Hasjiewenoe Adonai élécha wenasjoeva, chadesj jaménoe kakèdèm* – Voer ons naar U terug, Eeuwige, want dan keren we tot U. Vernieuw onze dagen zoals de dagen van weleer.

Sjana towa!